

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Φιλολογικό Τμήμα

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ 2013

Διδασκ.: Δρ. Ασπασία Παυλοπούλου (e-mail: AspasiaPavl@yahoo.gr)

Τίτλος μαθήματος: «*13K14_11: Αρχαία Ελληνική Ιστορία
Από των αρχαιοτάτων χρόνων έως τον Μ.Αλέξανδρο*»

Σκοπός του μαθήματος: Στο πλαίσιο του μαθήματος ο φοιτητής/ η φοιτήτρια θα πρέπει να γνωρίσει και να κατανοήσει διάφορες πλευρές από την ιστορία της προς μελέτη περιόδου. Η πραγμάτευση αυτού του χρονικού διαστήματος της ελληνικής αρχαιότητας θα στηριχθεί βέβαια σε ένα πρώτο επίπεδο στην κατά το δυνατόν αναλυτική παρουσίαση των ιστορικών γεγονότων που διαδραματίζονται στα πλαίσια αυτής. Ωστόσο για την πληρέστερη κατανόηση της ιστορικής περιόδου απαραίτητη κρίνεται η επέκταση του προβληματισμού μας σε θέματα ιστορίας των ιδεών και του πολιτισμού καθώς και η κατά περίπτωση αναζήτηση των εσωτερικών σχέσεων που συνδέουν τα τελευταία με τα στοιχεία πολιτικής, στρατιωτικής και κοινωνικής ιστορίας της περιόδου.

Απαραίτητη θεωρείται στα πλαίσια του μαθήματος η εξοικείωση των φοιτητών με τις ιστορικές πηγές για τη μελέτη της περιόδου. Συγκεκριμένα στη διάρκεια του εξαμήνου θα επιδιώκεται και θα ενθαρρύνεται από το διδάσκοντα ο ιστορικός σχολιασμός από τους ίδιους τους φοιτητές φιλολογικών κειμένων, επιγραφών και παπύρων που άπτονται των προς μελέτη ζητημάτων. Πολύ σημαντική επίσης κρίνεται η μύηση των φοιτητών στη χρήση των αρχαιολογικών πηγών καθώς και η κατανόηση της σπουδαιότητας των τελευταίων για την εξαγωγή ιστορικών συμπερασμάτων.

Αναφορές στις κατά καιρούς μεθοδολογικές προσεγγίσεις της ιστορίας της περιόδου γενικά ή των επιμέρους ιστορικών θεμάτων, στην ιστορία της έρευνας των παραπάνω, συνεπώς και στη σχετική βιβλιογραφία θα συνοδεύουν κάθε διδακτική ενότητα.

Ως **βασικό διδακτικό εγχειρίδιο** του μαθήματος συνίσταται το κατωτέρω:

- Hermann Bengtson, *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος*, Εκδόσεις «Μέλισσα» 1991.

Ωστόσο άλλα αξιόλογα συγγράμματα Γενικής Αρχαίας Ιστορίας, τα οποία συστήνονται για συγκριτική μελέτη των επιμέρους κεφαλαίων είναι τα ακόλουθα:

- Ulrich Wilken, *Αρχαία Ελληνική Ιστορία*, Εκδόσεις Παπαζήση 1976
- G. W. Botsford / C. A. Robinson, *Αρχαία Ελληνική Ιστορία*, Εκδόσεις Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης 2001
- Wolfgang Schuller, *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας. Από την Κρητομυκηναϊκή Εποχή ως το τέλος των Κλασικών Χρόνων*, Εκδόσεις Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης 2000
- Claude Mossé, Annie Schnapp-Gourbeillon, *Επίτομη Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (2000 - 31 π.Χ.)*, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα 2002

- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Α' - Ε', Εκδοτική Αθηνών

Σε κάθε μάθημα θα διανέμεται κείμενο του διδάσκοντα, με το οποίο θα αποδίδεται συνοπτικά η αντίστοιχη διδακτική ενότητα. Στόχος του κειμένου είναι η υποβοήθηση του φοιτητή κατά την κατανόηση του μαθήματος, η συμπλήρωση του διδακτικού συγγράμματος και η επέκταση του προβληματισμού σε επιμέρους ζητήματα της έρευνας.

Για την καλύτερη ανάπτυξη του μαθήματος είναι επιθυμητό ο φοιτητής να προετοιμάζει κάθε φορά την επόμενη διδακτική ενότητα μελετώντας τα σχετικά κεφάλαια του εγχειριδίου. Έτσι θα είναι σε θέση να συμμετέχει στην παρουσίαση και στον ιστορικό σχολιασμό των πηγών και τελικά στην ανάπτυξη ιστορικού προβληματισμού.

1^η Διδακτική Ενότητα:

- Η σημασία των πηγών - φιλολογικών κειμένων, επιγραφών, νομισμάτων, παύρων, αρχαιολογικών ευρημάτων – για την μελέτη της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας. Μεθοδολογική προσέγγιση. Επισκόπηση της έρευνας. Βιβλιογραφία.
- Γενική σύνοψη της περιόδου 2300 π.Χ. - 324 μ.Χ.

- Η κάθοδος των Ινδοευρωπαϊών.

- Οι πρώτοι πολιτισμοί της ελλαδικής γης:

I. Ο κυκλαδικός πολιτισμός και η μινωική Κρήτη: οικιστική οργάνωση, κοινωνία και οικονομία, τέχνη και θρησκεία.

II. Ο μυκηναϊκός πολιτισμός: σημασία του όρου «μυκηναϊκός», προέλευση κι εξάπλωση του μυκηναϊκού κόσμου, επιρροές από τους πολιτισμούς του Αιγαίου και της εγγύς Ανατολής, πολιτική και κοινωνική οργάνωση, οικονομία – παραγωγικές δραστηριότητες, θρησκεία - ιερατείο.

2^η Διδακτική Ενότητα:

- Το τέλος του μυκηναϊκού κόσμου (1200).

- Ο Τρωικός Πόλεμος: ιστορικό γεγονός και προφορική παράδοση, αρχαιολογικές ενδείξεις κι ομηρικά έπη.

- Οι «Σκοτεινοί αιώνες» (1125-900 π.Χ.): Η χρήση του σιδήρου. Η κάθοδος των Δωριέων. Η «Μεγάλη Μετανάστευση».

3^η Διδακτική Ενότητα:

Αρχαϊκή Ελλάδα:

- Η περίοδος γέννησης της πόλης: παράγοντες που συντέλεσαν στην εμφάνιση της πόλης-κράτους, χαρακτήρας - κύρια γνωρίσματα. Νέοι θεσμοί και πολιτειακές αναζητήσεις. Αριστοκρατία και Τυραννίδα, κοινωνικές διαμάχες, πολεμική τέχνη – στρατιωτική οργάνωση (ο στρατός των «οπλιτών»), νόμισμα και νομοθεσία. Η σημασία του μορφώματος της «πόλης-κράτους» για την πολιτική, οικονομική και πολιτισμική ανάπτυξη του κόσμου της κλασικής αρχαιότητας.

- Μεγάλος ελληνικός αποικισμός (800-500 π.Χ.): Η εξάπλωση στα παράλια της Μεσογείου και του Ευξείνου Πόντου. Αίτια, διαδικασία ίδρυσης, προφορικές παραδόσεις – αιτιολογικοί μύθοι, ο ρόλος του δελφικού μαντείου, η μορφή του ήρωα-οικιστή, μεταφορά παραδόσεων, θεσμών, λατρείας από τη μητρόπολη, πρόσδεση αποικίας – μητρόπολης, σχέσεις γηγενών – αποίκων.

- Πνευματική – καλλιτεχνική ανάπτυξη: Γενεαλογίες, λυρική ποίηση, Ιωνική φιλοσοφία, λογογραφία, εθνογραφία – γεωγραφία (περιηγητική λογοτεχνία, «περίπλους», Εκαταίος ο Μιλήσιος).

4^η Διδακτική Ενότητα:

- Η Σπάρτη και η Μεσσηνία από τον 8^ο έως τον 6^ο αι. π.Χ.: πρώτη εγκατάσταση των Δωριέων, εξάπλωση στη Λακωνία και τη Μεσσηνία, κοινωνική δομή και πολιτική οργάνωση του σπαρτιατικού κράτους, καθεστώς γαιοκτησίας – δουλοπαροικίας μεταξύ Σπαρτιατών και ειλώτων, η χρόνια κατάσταση πολεμικής ετοιμότητας ως βασική οργανωτική αρχή του πολιτικού και κοινωνικού βίου. Οι μεταρρυθμίσεις του Λυκούργου, η «Μεγάλη Ρήτρα», τα «συσσίτια», η «αγωγή», ο θεσμός της «κρυπτείας».

- Η Αθήνα από τον 8^ο έως τον 6^ο αι. π.Χ.: Η προσολώνεια Αθήνα: αριστοκρατική οργάνωση – οίκοι, φυλές, φράτρες, γένη -, δομή της πολιτείας – άρχοντες, Άρειος Πάγος, Εκκλησία του Δήμου. Κύλων. Δράκων. Οι μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα. Η Τυραννίδα του Πεισίστρατου. Το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του Κλεισθένη.

5^η Διδακτική Ενότητα:

- Ιωνική Επανάσταση και Περσικοί Πόλεμοι: Τα πολεμικά γεγονότα. Αναφορά στις πηγές. Ιστορικά και ανεκδοτολογικά στοιχεία στα κείμενα του Ηροδότου. Η απήχηση των Μηδικών στις τοπικές προφορικές παραδόσεις, στην ιδεολογία της πόλης κράτους και στον μύθο.

- Η αθηναϊκή δημοκρατία και κοινωνία από το τέλος των Μηδικών έως και το 445 π.Χ.: Α' Αθηναϊκή Συμμαχία. Η άνοδος του Περικλή. Μετατροπή της αρχηγίας των Αθηναίων σε αρχή, σε κυριαρχία επί των Συμμάχων, χαρακτηριστικά γνωρίσματα της αθηναϊκής ηγεμονικής πολιτικής, πολιτειακές μεταβολές, πολιτισμική άνθιση.

- Η Αθήνα από το 445 π.Χ. και έως το ξέσπασμα του Πελοποννησιακού Πολέμου: Αποστασίες των συμμαχικών πόλεων. Κατάπνιξη των επαναστάσεων. Η «ειρήνη του Καλλία». Η «τριακονταετής ειρήνη» μεταξύ Αθήνας-Σπάρτης. Παγίωση της διαρχίας στον ελληνικό κόσμο.

6^η Διδακτική Ενότητα:

Πελοποννησιακός Πόλεμος:

- Αίτια και αφορμές. Αρχιδάμειος Πόλεμος. Ο «μεγάλος λοιμός». Θάνατος του Περικλή. Η ανάληψη της εξουσίας από τους «δημαγωγούς». Οι επιχειρήσεις στην Μεσσηνία και η κατάληψη της Σφακτηρίας. Γεγονότα που οδηγούν στη σύναψη μίας επισφαλούς ειρήνης, της «ειρήνης του Νικίας». Στην «Ειρήνη» του Αριστοφάνη απηχείται το κλίμα της ιστορικής περιόδου, κυρίως η λαϊκή επιθυμία για ειρήνευση.

7^η Διδακτική Ενότητα:

- Η Σικελική εκστρατεία: Αλκιβιάδης – Νικίας. Η μάχη της Μαντίνειας. Η εκστρατεία στη Σικελία. Οι βλέψεις της Αθήνας στη Δύση ως έκφραση της αθηναϊκής ηγεμονικής ιδεολογίας. Η κοπή των Ερμών κεφαλών. Η πανωλεθρία των Αθηναίων στη Σικελία και η σημασία της για τη μεταβολή των συσχετισμών στη διεθνή πολιτική σκηνή.

8^η Διδακτική Ενότητα:

- Νέα πολιτική συμμαχιών των ελληνικών πόλεων με τους σατράπες της Περσικής Αυτοκρατορίας. Εμπλοκή του Πέρση Βασιλέα στα ελληνικά πολιτικά πράγματα. Οι ολιγαρχικές επαναστάσεις στην Αθήνα του 5^{ου} αι. π.Χ. Η ατμόσφαιρα στην Αθήνα της εποχής, όπως αυτή απηχείται στις «Θεσμοφοριάζουσες» και στη «Λυσιστράτη» του Αριστοφάνη. Το καθεστώς των «Πεντακισχιλίων». Τα γεγονότα στις Αργινούσες. Συντριβή του αθηναϊκού στόλου στους Αιγός Ποταμούς και πολιορκία της Αθήνας. Διαπραγματεύσεις και υπογραφή συνθήκης ειρήνης με επαχθείς όρους για την Αθήνα. Η κατάσταση του ελληνικού κόσμου με το τέλος του Πελοποννησιακού Πολέμου. Σημασία των γεγονότων – συμπεράσματα.

9^η Διδακτική Ενότητα:

Στοιχεία κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης των πόλεων-κρατών της κλασικής περιόδου. Πνευματική – πολιτισμική ανάπτυξη: Η λειτουργία του μύθου και της λατρείας στα πλαίσια των παραδόσεων των ελληνικών πόλεων-κρατών. Η θρησκεία της πόλης και η «εξωκοινοτική» θρησκευτικότητα, ορισμένη από την άρση των όρων κοινωνικής συμβατικότητας ως «θρησκεία του παραλόγου». Κλίμα ενθουσιασμού για τη συσσωρευμένη γνώση που προέκυψε κατά τις προηγούμενες περιόδους γύρω από όλους τους τομείς του ανθρώπινου βίου. Υπερπόντια ταξίδια - γεωγραφική κι εθνογραφική παρατήρηση. Φυσική φιλοσοφία κι επιστήμες. Συστηματοποίηση της γνώσης. Εκλογίκευση της εικόνας της Οικουμένης. Αρχαίος Ελληνικός Διαφωτισμός. Ο ρόλος της Σοφιστικής στην Αθήνα του 5^{ου} αι. π.Χ. Οι πολέμοι της Σοφιστικής. Θέατρο. Ιστοριογραφία.

10^η Διδακτική Ενότητα:

Οι ηγεμονίες του 4ου αι. π.Χ. (Σπάρτη, Θήβα) και η άνοδος της Μακεδονίας.

- Ενέργειες σύστασης ενιαίου θηβαϊκού κράτους. Επαμεινώνδας και Πελοπίδας. Η μάχη στα Λεύκτρα: πανωλεθρία των Σπαρτιατών κι έναρξη διάλυσης της Πελοποννησιακής Συμμαχίας. Η δημιουργία της «Θηβαϊκής Συμμαχίας».

- Οικονομική ανάπτυξη, στρατιωτική ισχύς του μακεδονικού κράτους κατά το α΄ ήμισυ του 4^{ου} αι. π.Χ.

11^η Διδακτική Ενότητα:

Ο χαρακτήρας της μακεδονικής βασιλείας. Φίλιππος Β΄. Επέκταση των ανατολικών συνόρων του μακεδονικού κράτους με την κατάκτηση των θρακικών πόλεων του βορείου Αιγαίου. Η αποστασία της Ολύμπου. Βλέψεις του Φιλίππου για ανάληψη της ηγεμονίας του ελληνικού κόσμου. Η αντιπαράθεση Δημοσθένη κι Αισχύνη στην αθηναϊκή πολιτική σκηνή. Εκστρατεία του Φιλίππου στην κεντρική Ελλάδα. Η μάχη της Χαιρώνειας και ο σχηματισμός της Κορινθιακής Συμμαχίας. Χαρακτήρας, οργάνωση και στόχοι της Συμμαχίας. Η μάχη της Χαιρώνειας ως «σύμβολο τέλους της κλασικής Ελλάδας».

12^η Διδακτική Ενότητα:

Ο θάνατος του Φιλίππου ΙΙ. Η διαδοχή και η εδραίωση της μακεδονικής εξουσίας στον ελλαδικό χώρο από τον Μ.Αλέξανδρο. Οι κατακτήσεις και το κράτος του Μ. Αλεξάνδρου. Η εκστρατεία κατά των Τριβαλλών – επέκταση των βορείων συνόρων του μακεδονικού κράτους ως το Δούναβη. Η ιδέα μίας πανελλήνιας εκδικητικής εκστρατείας εναντίον της Ασίας. Τα γεγονότα κατάκτησης της Μ. Ασίας: Μάχη του Γρανικού. Μάχη της Ισσού. Κατάκτηση της Αιγύπτου. Ο Αλέξανδρος «βασιλεύς της Ασίας» και «υιός θεού». Η μάχη των Γαυγαμήλων. Κατάλυση της Περσικής Αυτοκρατορίας. Κατάληψη της Μεσοποταμίας και της Βαβυλωνίας. Κατάκτηση των Σούσων και της Περσέπολης. Η κατάκτηση του Ιράν και της Ινδίας: το συμβολικό όριο του κόσμου και η πραγμάτωση του ιδεώδους ίδρυσης κοσμοκρατορίας – αναφορά σε μυθικές παραδόσεις του αρχαίου κόσμου γύρω από το θέμα. Ιδεολογικό περιεχόμενο και σημασία του έργου του Αλεξάνδρου σε πολιτικό, πολιτισμικό και οικονομικό επίπεδο.